

Les últimes lletres

EL VIATGE MÉS PERSONAL

ANGLADA, Maria Àngels.

Nit de 1911.

Premi Octavi Pellissa 1998.

Empúries Narrativa. Barcelona, 1999.

107 pàgines.

Maria Àngels Anglada (1930-1999) –tota una senyora per als que hem tingut el privilegi de conèixer-la– ha estat una *rara avis* dins la literatura catalana contemporània. La seva evolució és, com a mínim, interessant. De conrear el terreny on es movia amb facilitat i al qual no ha renunciat mai, el de l'època clàssica i la civilització grega i romana, amb obres com *Sandàlies d'escuma* (1985) o *Artemísia* (1989), amb la seva incursió en el terreny medievalitzant –on va començar– amb *L'agent del rei* (1991), va fer un gir desconcertant i enriquidor fins als límits de la racionalitat, primer amb l'holocaust de la raó que va suposar la creació dels camps de la mort nazis, reconstruïts a *El violí d'Auchwitz* (1994), i després amb el genocidi armeni a *El quidem d'Aram* (1998). Les narracions incloses a *Nit de 1911* responen a aquesta recerca vers l'interior de la condició humana, a la lluita entre la crua realitat i la vida imaginària, excelsa i enriquidora, que tots voldríem assolir.

Aquest llibre constitueix un acte de posar les cartes damunt la taula, una declaració d'intencions. Parteix d'una doble vessant, conjuga elements reals (i potser, per què no, monòtons i intranscendents com la nostra quotidianitat) com enamoraments, relacions decapitades, viatges atrafegats, atzars inversemblants, amors que esclavitzen, amb l'imaginari propi de l'escriptora. Són dues naturaleses que es donen la mà en el terreny vaporós del ferrocarril, indret on, com tothom sap i gràcies a l'ajut inapreciable de la Renfe, pot succeir qualsevol cosa. Ens remet a un temps –ja superat, o no del tot?– dels antics Delta que metamorfosajaven els seus usuaris en Ulisses de la modernitat o colons del *far west*, on «la calefacció [...] s'espallava sovint, els vidres [...] no es podien apujar o [...] en canvi no s'obrien de cap manera» o «de vegades, l'aigua de la pluja [...] entrava i esquitxava els soferts passatgers» (a *Pentagrames*, pàg. 74). Trobem dins *Nit de 1911* descripcions inspiradíssimes, sempre a petits tastets, a petites dosis –com s'inocula el verí i s'assaboreix el bon vi–, com una mena de píndoles literàries d'una precisió aclaparadora, de l'estil «pollanques que desfilaven ràpids a les ribes del Fluvià, més endavant del Ter, en segon pla, rere les acàcies que enrivetaven, a la vora dels pobles i les estacions, la via del tren» (*op. cit.*).

«M'agrada molt la vila de Portbou. L'estació immensa, la gran església, les cases un xic decadents, com vells palauets construïts

en una època d'esplendor econòmica» (a *La meua amiga*, pàg. 43). Aquest fragment tan subjectiu ens fa copsar el batec del narrador, un narrador que per primer cop no s'amaga, que surt del parany de la novel·la i les veus postisses per explicar en primera persona les seves ànsies. Una literatura que, salvant les distàncies, ens apropa als atzars quotidians d'un magistral Raymond Carver. Sense la seva mordacitat, però amb una fina ironia i, sobretot, amb la capacitat de captar els matisos del dia a dia dels que, com ella, hem fet del tren una mena de segona casa en moviment, mig tronada i atapeïda d'elements propis d'una comèdia de Billy Wilder. Aquesta doble natura ferroviària és present a *La meua amiga* (pàg. 41-47), on l'autora explica que té una companya desconeguda a l'antiga vila fronterera, una dona oblidada i que va morir fugint del nazisme, com el mateix Walter Benjamin.

Maria Àngels ensenya sense pudor aparent la «càrrega invisible d'absències» (pàg. 44) que conforma la matèria tova dels seus records i d'allò que és una possibilitat, una acció que succeeix en aquest mateix instant sense que ens n'adonem. Com a *Cave canem*, on una gosseta de 1.921 anys, clonada de les runes mil·lenàries i impol·lutes de Pompeia –una picada d'ullet a l'amic i fanàtic impenitent de la ciència ficció Sebastià Roig– conviu amb els científics que l'han creada i que, naturalment, li parlen en llatí. O el «pseudothriller», per definir-lo d'alguna manera, *Catalunya Express: Piero*, en el qual un pintor italià d'identificat nom veu en la seva companya l'Àngel d'Arezzo, de Piero della Francesca, rediviu, i la transforma amb el plaer fetitxista d'un *alter ego* de James Stewart a *Vertigo* (*D'entre els morts*) fins a provocar la catàstrofe. O l'excelsa *El simposi* (pàg. 31-41), visió mordaça del món d'ultratomba que malviu sota les lletres d'or de la literatura, on la primera trobada de la Societat d'Estudis sobre el simbolisme de la negritud serveix d'excusa per mostrar la problemàtica del «negre» català, que veu com els col·legues americans condueixen cotxes cars mentre ell no pot arribar a fi de mes.

Anglada ha estat acusada de ser la representant d'una cultura patriarcal, de pagès gras –d'altra banda no tan allunyada de la dels savis grecoromans–; de centrar-se en un món ideal compost per la música clàssica, el teatre i la vida de camp, de pol·lucionar la seva obra amb un excés d'elements culterans; però què és la literatura, sinó la fabricació d'un món propi i transferible, comunicable i emotiu? Demanar a Faulkner que no parli del comtat de Yoknapatawpha o a García Márquez de Macondo, és això, una entelèquia. Els seus detractors també exposen la dificultat de conjugar elements tan volàtils com les dades historiogràfiques i culturals amb el desenvolupament d'una narració. És en aquest punt on entra en joc la subtileza de la poma angladiana, de traç, això sí, irregular, però que demostra que disposa d'aquella mesura tan subtil i difícil en què la ironia esdevé un plomall finíssim de l'elegància.

És meritòria l'aposta d'Anglada, i més tenint en compte la seva edat i la seva dilatada trajectòria professional, que estructura el llibre amb la voluntat deliberada de fer de cada conte un

AMÈLIA ARUMÍ BLANCAFORT ha il·lustrat aquests fulls dedicats a M. Àngels Anglada perquè anteriorment ja havia fet les il·lustracions a la ploma de dos llibres de l'escriptora: *Paisatge amb poetes*, l'any 1988, i *Paradís amb poetes*, l'any 1993. Viu a Vic i té lligams familiars amb l'escriptora. Des de 1977 ha exposat els seus dibuixos i les seves aquarel·les en diverses sales d'art del nostre país, en mostres individuals i col·lectives.

El fragment de vers que he manllevat a l'autora per posar títol a aquestes quatre línies resumeix de manera precisa, em sembla, els temes i el to d'aquest seu darrer llibre de poemes.

Els dos primers versos del que dona títol al recull, i que no debades és també el primer, els anuncien de manera concisa: «Només tres notes: / amor, temps-mort, bellesa».

Seria un exercici de taxonomia abusiu provar de convertir cadascuna d'aquestes paraules en un epígraf sota el qual posar els títols dels poemes que integren el llibre, però són aquest tres temes, molt sovint combinats en una mescla rica de matisos, els que els recorren tots. Vegem-ne un exemple. Al poema que porta per títol «Tàntal», a més de fer-se palesa la natural i profunda relació amb els clàssics de l'autora, es formula una enriquidora combinació dels tres temes. El seu eix vertebrador és la bellesa i la relació que amb aquesta establim els humans. Quan la bellesa no fuig, com la font que llisca entre les ombres, se'ns fa inaferrable com ho són «les fruites sucoses» per a les àvides mans del fill de Zeus. Allò que domina, doncs, la nostra relació amb la bellesa és l'amor fet intens per la consciència que tenim que és un bé perible.

Un mot que sovinteja en el recull i que podria constituir un quart tema o, fins i tot, el gran tema que inclouria els altres tres és la treva. La treva com a espai de pau interior, com a espai per al pensament, com a espai tranquil entre una passió natural desfermada i una intensa agitació del cor.

Els temes esmentats se'ns manifesten mitjançant els pretextos més diversos: des de la descripció d'un lleó esculpit («El lleó». És esplèndid l'erudit i encomiàstic epíleg que dedica a aquest poema Joan Bastardes) fins a la reflexió sobre un desastre ecològic («L'endemà de Vandellòs») o una guerra escruixidora («Sarajevo»), passant per l'evocació d'estimades persones absents («La treva», «In memoriam») i la recreació de dilectes paisatges propers, històrics o presents («Gener a Llançà», «El jardí de Nausica»).

L'excel·lent transmissor d'aquests pensaments és una llengua dúctil, artificiosament natural, retòricament simple; un estil suau, pausat i tranquil però amb contrapunts vivaços, alegres i nostàlgics, com en alguna de les «Variacions Diabelli» de Ludwig van Beethoven, que podrien servir, o serveixen, d'acompanyament musical al recull. Com una remor suau de fulles mogudes pel vent en un bosc, amb cants d'ocells i el cruixir d'alguna branca trepitjada.

La poesia, la feina dels i les poetes —sembla dir-nos l'autora a «Senyal de perill»—, és perillosa, i per això, gosaria afegir, tan necessària. Perillosa perquè ens podem fer mal o podem ferir, com a primer pas de la curació definitiva, amb «tisoires de mots» que «tallen les hores de l'oblit». I necessària com a immillorable antídote de la desmemòria quotidiana que tot ho corrou. Aquest llibre compleix les dues condicions i ens reconcilia amb els «vivents entre clarors incertes».

Lluís Lucero Comas

exercici literari de recerca i d'exploració formal del llenguatge i la narració; de reinventar i capgirar els seus límits literaris i, de pas, reinventar-se ella mateixa. Mentre que la primera part del recull és un *tour de force* jove, àgil i refrescant (resta a la gola del lector el regust agredolç de la fugacitat), la segona meitat entronca amb el gruix de la seva obra, i peca potser d'alguns dels demèrits que li atribueixen els seus detractors més ferrenys. En tot cas, *Nit de 1911* és el viatge —malauradament el darrer— més personal de l'escriptora vigatana i empordanesa per devoció, una aposta tan arriscada com sorprenent. Un periple que molts dels seus lectors —patidors del tren o no— hem compartit amb emoció i interès.

Moisès de Pablo

«REMORS EN EL BOSC DE LA VIDA»

ANGLADA, M. Àngels
Arietta.
Epíleg de Joan Bastardes.
Ed. Columna, Col. Àuria, 60.
Barcelona, 1996.
63 pàgines.